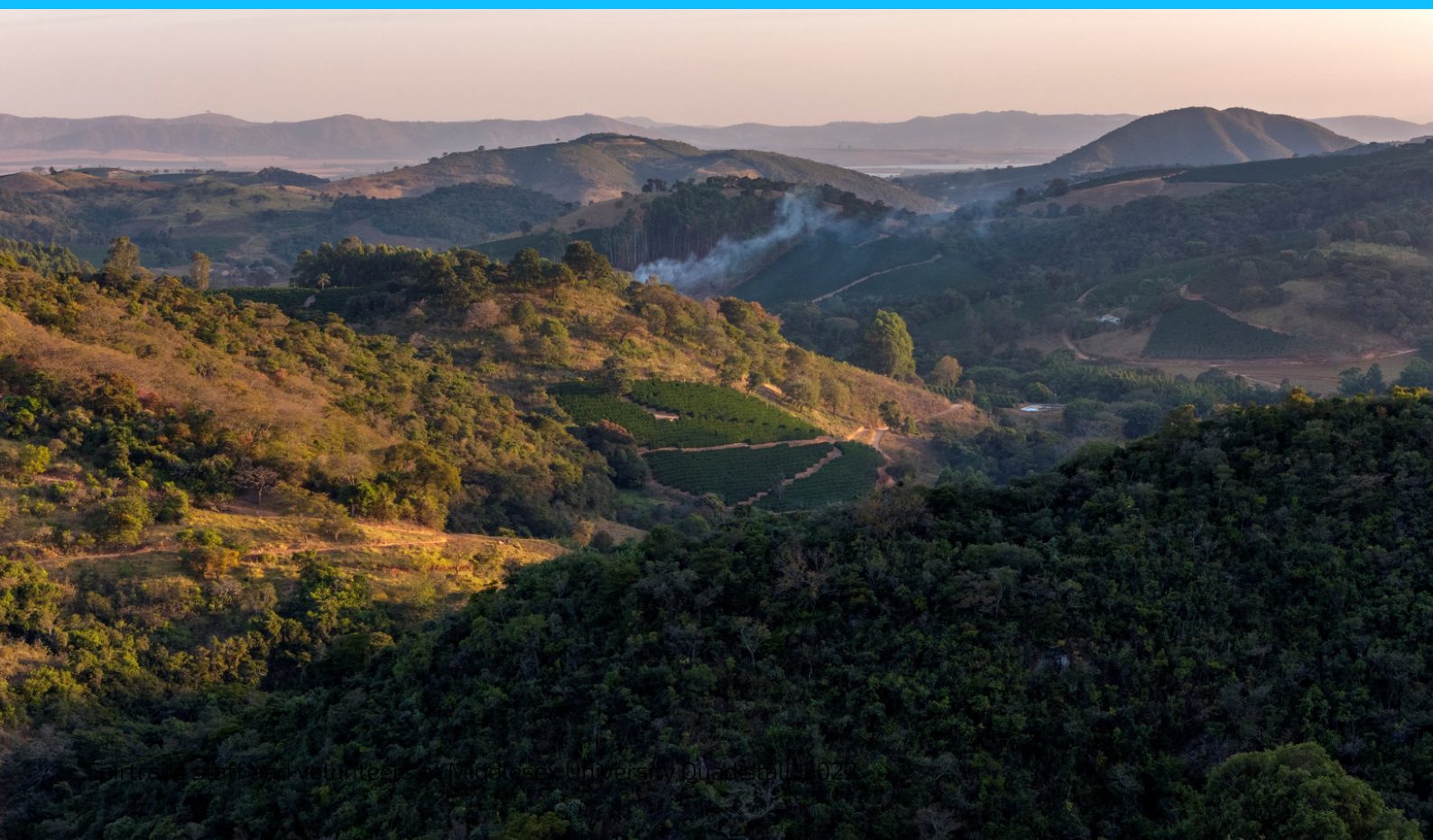

ÕPPEMATERJAL: “ÕIGLANE PLANEEDI SUHTES”

SELLEST ÕPPEMATERJALIST

See õppematerjal tutvustab üht olulist üleilmset probleemi ning innustab õpilasi kriitiliselt mõtlema õigluse ja vastutuse üle meie muutuvast maailmas.

- Materjalis käsitletakse küsimust:

„Keda mõjutavad kliimamuutused kõige rohkem ja kes maksab nende eest kõige kõrgemat hinda?”

- Mõned riigid (sageli jõukamad) on paljude aastate jooksul paisanud õhku väga palju kasvuhoonegaase.
- Teised riigid (sageli vaesemad) on tekitanud palju vähem kasvuhoonegaase. Samas mõjutavad kliimamuutused sageli kõige rohkem just neid riike.

Kõikjal maailmas kogevad meie toidu ja joogi kasvatajad – alates tee- ja kohvikasvatajatest kuni kakao- ja banaanikasvatajateni – juba praegu kliimamuutuste mõju, mille hulka kuuluvad äärmuslik kuumus, üleujutused ja põllumajandussaaduste ikaldumine.

See õppematerjal aitab õpilastel mõista, kuidas on kliimamuutused seotud:

- toiduga, mida nad iga päev söövad;
- üleilmse ebavõrdsuse ja õiglusega;
- ettevõtete ja valitsuste rolliga;
- nende endi võimalusega muutusi esile kutsuda.

MIDA ÕPILASED UURIVAD?

Interaktiivsete tegevuste, rollimängude ja arutelude käigus õpilased:

- uurivad, kuidas kliimamuutused mõjutavad inimesi ja toidusüsteeme;
- uurivad, miks ei tunnetata nende mõju kõikjal maailmas võrdselt;
- õpivad mõistma kliimaõigluse mõistet;
- analüüsivad, kellel lasub vastutus ja kellel on võimalus muutusi esile kutsuda;
- töötavad välja oma ideid ja tegevusi õiglasema tuleviku nimel.

MIKS SEE ON OLULINE?

Kliimamuutus ei ole ainult keskkonnaprobleem – see puudutab ka õiglust, õigusi ja meie ühist tulevikku.

- Kliimamuutuste mõju on üleilmne, kuid seda ei tunnetata kõikjal võrdselt.
- Odava toidu tegelikku hinda ei maksa sageli mitte tarbija, vaid selle toidu kasvataja.
- Ei ole õiglane jätta kriisi lahendamist põllumajandustootjate õlule, kui nemad ei ole seda põhjustanud.

See õppematerjal aitab õpilastel nende küsimuste üle kriitiliselt mõelda ning mõista, miks on vaja süsteemseid muutusi, mitte üksnes üksikisikute valikute muutmist.

SEOS EESTI ÕPPEKAVAGA

Materjal sobib eelkõige 8.–12. klassi õpilastele ning seda saab kasutada järgmistes õppeainetes ja teemades:

- Geograafia – kliimamuutused, keskkonnaprobleemid ja üleilmastumine.
- Ühiskonnaõpetus – õigused ja vastutus, sotsiaalne õiglus ning kodanikuaktiivsus.
- Bioloogia ja loodusained – inimese ja keskkonna seosed ning kestlik areng.
- Läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“.

Materjal toetab ka koostöö-, suhtlus- ja kodanikupädevuse arengut.

KUIDAS SEDA ÕPPEMATERJALI KASUTADA

Tegemist on paindliku ja interaktiivse õppematerjaliga, mis on mõeldud üheks-kaheks õppetunniks või mitut õppetundi ühendavaks õppesessiooniks. Tegevused hõlmavad järgmist:

- liikumisel põhinevaid väitlusi;
- rollimänge ja otsuste tegemist;
- probleemide lahendamist koostöös;
- loomingulisi kampaaniaülesandeid.

Õpetajad võivad kasutada kogu tegevuste järjestust või valida tunniks sobivad üksikud tegevused.

LÕPETUSEKS

Me kõik sõltume samast üleilmsest toidusüsteemist ja selle tulevik puudutab meid kõiki.

Kliima- ja keskkonnaõiglus ei ole võimalik ilma õigluse ja vastutusega.

Õppematerjal innustab õpilasi lisaks probleemi mõistmisele otsima võimalikke lahendusi ning julgustab neid aktiivselt kaasa mõtlema ja tegutsema.

ÜLEILMNE TOIDUMÕISTATUS (SISSEJUHATAV ÜLESANNE)

Ülesanne: lahendage juhtum

Olete uurijate meeskond, kes püüab ainult vihjete põhjal välja selgitada, milline suur üleilmne probleem on toimumas.

Andke igale rühmale:

- vihjekaartide komplekt

Vihjed:

- Äärmuslik kuumus kahjustab põllukultuure.
- Üleujutused uhuvad põllumaad minema.
- Põllumajandustootjad ei ole kliimamuutusi põhjustanud.

Sellised toiduained nagu šokolaad ja banaanid on ohus.

Rühmas peavad õpilased kõik vihjed läbi lugema ja arutama:

- Mis on neil ühist?
- Millisele suuremale probleemile võivad need viidata?

Kirjutage uudise pealkiri:

VÄRSKED UUDISED:

Avaldage vastus: Toit, millest me sõltume, on kliimamuutuste tõttu ohus.

Kiire arutelu kogu klassiga.

- Kas teie vastus klappis sellega?
- Millisest vihjest oli kõige rohkem abi?
- Miks võib see olla meie jaoks oluline?

VIHJEKAARDID

Äärmuslik
kuumus
kahjustab
põllukultuure

Põllumajandus-
tootjad ei ole
kliimamuutusi
põhjustanud

Üleujutused
uhuvad
põllumaad
minema

Sellised
toiduained
nagu šokolaad ja
banaanid on ohus.

Äärmuslik
kuumus
kahjustab
põllukultuure

Põllumajandus-
tootjad ei ole
kliimamuutusi
põhjustanud

Üleujutused
uhuvad
põllumaad
minema

Sellised
toiduained
nagu šokolaad ja
banaanid on ohus.

ELAV TULPDIAGRAMM (LIIKUMISÜLESANNE JA ARUTELU)

Ülesanne: kes maksab kõige kõrgemat hinda?

Uurite, kes vastutab kliimamuutuste eest ja kes peaks tegutsema.
Selleks liigute ruumis ringi ja põhjendate oma seisukohti.

Valmistage ruum ette – tähistage ruumi neli nurka:

- 🌱 Põllumajandustootjad
- 🏢 Ettevõtted
- 🏛️ Valitsused
- 🛒 Tarbijad (üldsus)

Tehke oma valik – õpetaja loeb ette küsimuse

Iga küsimuse puhul peavad õpilased minema sellesse nurka, mis nende arvates vastab küsimusele kõige paremini.

Küsimused:

- Keda mõjutavad kliimamuutused kõige rohkem?
- Kes põhjustab kõige rohkem kliimamuutusi?
- Kes peaks kliimakahjude eest maksma?
- Kellel on kõige rohkem võimalusi olukorda parandada?

Arutage oma põhjendusi

Kui olete nurga valinud, arutage lähedal olevate õpilastega:

- Miks valisite selle rühma?
- Kas sellel rühmal on mõjuvõimu?

Esitage vastuväiteid ja muutke oma valikut

Pärast teiste arvamuste kuulamist võite:

- jääda oma kohale
- VÕI minna teise nurka, kui teie arvamus on muutunud.

Mõelge mõjuvõimu ja vastutuse seosele

Arutelu kogu klassiga:

- Kellel on kõige rohkem mõjuvõimu muutuste esilekutsumiseks?
- Keda mõjutavad kliimamuutused kõige rohkem?
- Kas need on samad inimesed?

Põhisõnum

Ei ole õiglane jätta kriisi lahendamist põllumajandustootjate õlule, kui nemad ei ole seda põhjustanud.

Põllumajandustootjad

Ettevõtted

Valitsused

Tarbijad (üldsus)

Keda mõjutavad
kliimamuutused kõige rohkem?

Kes põhjustab kõige rohkem
kliimamuutusi?

Kes peaks kliimakahjude
eest maksma?

Kellel on kõige rohkem võimalusi
olukorda parandada?

KLIIMAMÕJU ROLLIMÄNG (PÕHITEGEVUS)

Ülesanne: pange end nende olukorda

Uurite, kes vastutab kliimamuutuste eest ja kes peaks tegutsema, arutades seda teistega ja põhjendades oma seisukohti.

Jagage õpilased kuueliikmelistesse rühmadesse ja andke neile erinevad rollid:

- 🌱 Teekasvataja (Keenia)
- 🍌 Banaanikasvataja (Kariibi mere piirkond)
- 🍫 Kakaokasvataja (Ghana)
- 🏭 Šokolaadiettevõtte tegevjuht
- 🏛️ Eesti valitsuse minister
- 🙋 Noor kliimaaktivist

Lugege ette erinevad stsenaariumid ja arutlege rühmas järgmisi küsimusi:

- Mis selles olukorras toimub?
- Kui tõsine probleem see on?

Vastake oma rollist lähtudes:

Õpilased jäävad oma rolli ja vastavad koos järgmistele küsimustele:

- Mis teiega toimub?
- Mida te selles olukorras tunnete?
- Mida teil praegu vaja on?
- Kes peaks teie aitamiseks tegutsema ja miks?

👉 Nõuanne: püüdke mõelda oma rollist lähtudes realistlikult.

(Näiteks võivad põllumajandustootja ja valitsuse ministri mõjuvõim ning valikuvõimalused olla väga erinevad.)

Aruteluring

Iga rühm jagab klassiga vastuseid, jäädes oma rolli.

Püüdke:

- rääkida esimeses isikus („Olen põllumajandustootja...“);
- selgitada oma olukorda arusaadavalt;
- öelda, milliseid muutusi soovite näha.

Arutelu kogu klassiga

- Kellel tundus olevat kõige rohkem mõjuvõimu?
- Keda tundusid kliimamuutused kõige rohkem mõjutavat?
- Kas need olid samad inimesed? Miks või miks mitte?

Peamine järeldus

Kliimamuutused mõjutavad inimesi erinevalt ja mitte alati õiglaselt. Mõned kogukonnad kogevad juba praegu kliimamuutuste kõige rängemaid tagajärgi, kuigi nad ise on nende põhjustamises kõige vähem süüdi.

STSENAARIUMID

Ootamatud üleujutused on sel aastal teie saagi juba kaks korda hävitanud ja teil on raske rahaliselt järje peale saada.

Kõrgemad temperatuurid halvendavad teie saagi kvaliteeti, mistõttu on seda raskem müüa.

Kliimamuutustega kohanemiseks vajate uusi seadmeid ja meetodeid, kuid teil ei ole nende jaoks raha.

Äärmuslikud ilmastikuolud suurendavad tootmiskulusid ja peate otsustama, kas katta need kulud ise või kanda need edasi.

Vihmaperioode ei ole enam võimalik ette ennustada, mistõttu on raske kavandada külvi- ja saagikoristusaega.

Ootamatud üleujutused on sel aastal teie saagi juba kaks korda hävitanud ja teil on raske rahaliselt järje peale saada.

Kõrgemad temperatuurid halvendavad teie saagi kvaliteeti, mistõttu on seda raskem müüa.

Kliimamuutustega kohanemiseks vajate uusi seadmeid ja meetodeid, kuid teil ei ole nende jaoks raha.

Äärmuslikud ilmastikuolud suurendavad tootmiskulusid ja peate otsustama, kas katta need kulud ise või kanda need edasi.

Vihmaperioode ei ole enam võimalik ette ennustada, mistõttu on raske kavandada külvi- ja saagikoristusaega.

LAHENDUSTE LAHING (OTSUSTUSMÄNG)

Ülesanne: „Parandage süsteem“

Kõigepealt mõelge välja oma ideed kliimamuutuste probleemi lahendamiseks ja seejärel võrrelge neid tegelikus elus kasutatavate lahendustega.

Küsige õpilastelt: „Mida tuleks teha, et lahendada kliimamuutustega seotud probleeme toidusüsteemis?“

Õpilased panevad kirja:

- ühe idee;
- kes peaks tegutsema;
- millise muutuse nad peaksid ellu viima.

Suunake neid mõtlema järgmistele rühmadele:

- põllumajandustootjad;
- valitsused;
- ettevõtted;
- üldsus.

Koguge kiiresti mõned ideed:

- kirjutage näited tahvlile;
- rühmitage sarnased ideed (nt seadused, raha, käitumise muutmine).

Seejärel andke igale rühmale ettevalmistatud lahenduskaardid.

Selgitage: need on praktilised lahendused, mida inimesed juba arutavad.

- Rangemad seadused ettevõtetele.
- Kliimameetmete rahastamine ja rahaline toetus põllumajandustootjatele.
- Tarbijate valikud.
- Ettevõtete tegevuse läbipaistvus.
- Noorte aktiivsus.
- Põllumajandustootjate ja kogukondade arvamusega arvestamine.

Paluge õpilastel need järjestada järgmiselt:

KÕIGE tõhusam → **KÕIGE VÄHEM** tõhus

Seejärel põhjendab iga rühm oma valikut klassile. Kogu klass hääletab parima lahenduse poolt.

Rõhutage:

- Vajame süsteemseid muutusi, mitte ainult üksikisikute tegutsemist.

LAHENDUSKAARDID

Põllumajandustootjate ja kogukondade arvamusega arvestamine.	Kliimamuutustest kõige enam mõjutatud inimesed aitavad lahendusi välja töötada. • Kasutatakse kohalikke teadmisi ja kogemusi. • Nii sünnivad tõhusamad ja õiglasemad lahendused. • Suureneb pikaajaline vastupanuvõime.
Rangemad seadused ettevõtetele	Valitsused kehtestavad seadusi, mis kohustavad ettevõtteid kaitsma inimesi ja keskkonda. • Paneb ettevõtted vastutama oma tegevuse mõju eest. • Aitab lõpetada eksploateerimise ja keskkonna kahjustamise. • Läheb vabatahtlikest meetmetest kaugemale.
Kliimameetmete rahastamine ja rahaline toetus põllumajandustootjatele	Rahaline toetus aitab põllumajandustootjatel kliimamuutustega kohaneda. • Aitab riikidel äärmuslike ilmastikuoludega kohaneda. • Toetab kohanemismeetmeid (nt niisutussüsteeme ja uusi põllukultuure). • Kaitseb elatusallikaid ja toiduga varustatust. • Toetus peab olema õiglane ega tohi tekitada võlakoormust.
Tarbija valikud	Inimesed eelistavad osta eetilisi tooteid ja kestlikumaid tooteid. • Mõjutab seda, mida ettevõtted toodavad. • Võib toetada õiglasemaid tarneahelaid. • Toimib kõige paremini siis, kui paljud inimesed tegutsevad ühiselt.
Noorte aktiivsus	Noored korraldavad kampaaniaid ja proteste ning suurendavad teadlikkust, et nõuda muutusi. • Avaldab otsustajatele survet. • Juhib probleemile tähelepanu nii riigisisesele kui ka üleilmselt. • Mõjutab edasist poliitikat.
Ettevõtete tegevuse läbipaistvus	Ettevõtted jagavad teavet selle kohta, kuidas tooteid valmistatakse. • Aitab inimestel näha toodete tegelikku mõju. • Loob usaldust ja vastutustunnet. • Survestab ettevõtteid oma tegevust parandama.

LOO TULEVIK (LOOV KAMPAANIAÜLESANNE)

Ülesanne: loo tulevik

Teie ülesandeks on töötada välja loominguline kampaaniaidee, mis aitab muuta toidusüsteemi inimeste ja planeedi jaoks õiglasemaks.

Paarides või väikestes rühmades peavad õpilased looma kampaania, mis vastab küsimusele:

- Mis peab muutuma ja kuidas saame inimesi tegutsema panna?

Õpilased võivad valida kampaania vormi:

- plakat;
- sotsiaalmeediapostitus;
- lühike stsenaarium / reklaamiidee;
- loosung ja visuaalne lahendus;
- kampaaniaidee lühitutvustus.

Mida kampaania peab sisaldama.

Õpilased peaksid käsitlema järgmisi teemasid:

- probleem (mis on praegu ebaõiglane?);
- kes peab tegutsema (nt ettevõtted, valitsused, tarbijad);
- mida nad peaksid tegema (selge üleskutse tegutsemiseks);
- miks see on oluline (seos inimeste ja planeediga);
- tugev sõnum või loosung.

Innustage kasutama julgeid ideid, loovust, emotsioone ja veenmisoskust.

Abistavad küsimused (kuvage ekraanil või jagage õpilastele)

- Mis paneks inimesi peatuma ja kuulama?
- Kuidas näidata, et kliimamuutused ei ole õiglased?
- Kellel on võim seda muuta ja kuidas saate neid mõjutada?
- Kuidas aitab teie idee kaitsta põllumajandustootjaid ja toitu, millest me sõltume?

Jagamine ja esitlus

Rühmad tutvustavad oma kampaaniat klassile 30–60 sekundi jooksul.

Klassikaaslased võivad vastata:

- Mis jäi kõige rohkem silma?
- Millisele tegevusele see innustas?
- Kes oli sihtrühm?

Klass hääletab järgmistes kategooriates:

- Kõige mõjuvam sõnum.
- Kõige loovam idee.
- Idee, mis kõige tõenäolisemalt tooks kaasa tegelikke muutusi.

Lõpuarutelu kogu klassiga

- Milliseid muutusi on kõige rohkem vaja: üksikisiku või süsteemi tasandi muutusi?
- Kas noortel on võimu muutusi mõjutada? Kuidas?
- Mis on üks asi, mille suhtes te nüüd teisiti mõtlete?

PROBLEEMI MÕISTMINE

Üks ebaõiglane asi kliimamuutuste ja toidu puhul on: 	See mõjutab peamiselt: See on ebaõiglane, sest:
Kes peab tegutsema?	Rühm, kes peaks tegutsema, on: Neil on mõjuvõimu, sest:
Mida nad peaksid tegema?	Nad peaksid: See aitaks järgmiselt:
Sõnumi loomine	Meie kampaania sõnum on: Loosung, mida võiksime kasutada, on:

KAMPAANIAPLAAN

Osa	Teie idee
Probleem (mis on praegu ebaõiglane?);	
Keda see mõjutab?	
Kes peab tegutsema?	
Mida nad peaksid tegema?	
Miks see on oluline (inimesed + planeet)	
Loosung/sõnum	
Vorm (plakat / video / sotsiaalmeedia jne)	

SUUNAVAD KÜSIMUSED

Muutke idee selgemaks ja mõjusamaks

- Millisele konkreetsele probleemile keskendute (nt ikaldus, ebaõiglane tasu, toetuse puudumine)?
- Keda see kõige rohkem mõjutab ja miks just neid?
- Kellel on kõige rohkem mõjuvõimu selle olukorra muutmiseks?

Õigluse ja kliimaõigluse seostamine

- Miks ei ole see olukord õiglane?
- Kes põhjustas probleemi ja kes peab selle tagajärgedega toime tulema?
- Kuidas saab teie kampaania sellele erinevusele tähelepanu juhtida?

Muutke oma kampaania mõjusaks

- Mis paneks inimesi sellest probleemist hoolima? (faktid, emotsioonid, lugu, šokeeriv sõnum?)
- Kes on teie sihtrühm?
- Mida soovite, et nad pärast teie kampaania nägemist tegelikult teeksid?

Küsimused loovuse ergutamiseks

- Kujutage ette, et põllumajandustootja pöördub otse üldsuse poole – mida ta ütleks?
- Kui teie kampaania oleks uudise pealkiri, milline see oleks?
- Milline pilt paneks inimese sotsiaalmeediavoos peatuma?
- Millist emotsiooni soovite inimestes tekitada (viha, lootust, pakilisuse tunnet)?
- Kui teie kampaania läheks viraalseks, siis mida inimesed jagaksid?

Materjali koostas Fairtrade Foundation.

Materjal on tõlgitud eesti keelde MTÜ Mondo projektist Fairtrade 2026, mida rahastab Fairtrade Finland.

Küsimuste korral pöörduda: mondo@mondo.org.ee

